

פרק א

א. דְּבַרִי עָמוֹס אֲשֶׁר הָיָה בְּנִקְדִים מִתְקוֹעַ -
 רועה צאן, מהעיר תקוע,
 אֲשֶׁר חָזָה עַל יִשְׂרָאֵל, בַּיָּמִי עֲזִיָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה,
 וּבַיָּמִי יִרְבֵּעַם בֶּן יוֹאָשׁ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל,
 שָׁנָתִים לִפְנֵי הָרָעַשׁ - שְׁנַתִּים לִפְנֵי הָרָעַשׁ שֶׁהָיָה
 כַּשֵּׁנִכְנַס עֲזִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה לַהֲקָטִיר קְטוֹרֶת.
 ב. וַיֹּאמֶר, ה' מִצִּיּוֹן יִשְׁאַג וּמִירוּשָׁלַם יִתֵּן קוֹלוֹ -
 ה' יִשְׁאַג בְּקוֹלוֹ מִמָּקוֹם שְׂכִינָתוֹ בְּצִיּוֹן, לַהֲחָרִיד
 עַל הַפּוֹרְעָנוֹת הַעֲתִידָה לְבוֹא,
 וְאָבְלוּ נַאֲוֹת הָרָעִים - שִׁישְׁחָתוּ מִקוֹם מְגוּרֵי
 הָרוּעִים, (משל, להיכלי הע"ז של המלכים),
 וַיִּבֶשׂ רֹאשׁ הַכְּרָמֶל - מִקוֹם הַטּוֹב שֶׁבְּכַרְמֶל
 (מקום שדות וכרמים) - יִבֶּשׂ וַיַּחֲרַב.
 ג. כֹּה אָמַר ה' עַל שְׁלֹשָׁה פְּשָׁעֵי דָמָשֶׁק - עַל פֶּשַׁע
 רֹאשׁוֹן שְׁנֵי וּשְׁלִישִׁי - יִסְלַח ה',
 וְעַל אַרְבָּעָה לֹא אֲשִׁיבֵנוּ - אֲדַךְ עַל הַפֶּשַׁע הַרְבִּיעִי -
 לֹא אִסְלַח, וְאֲשִׁיב לָהֶם גְּמוּלָם בְּרֹאשָׁם,
 עַל דְּוָשָׁם, בְּחָרְצוֹת הַבְּרִזָּל אֶת הַגִּלְעָד - וְהַפֶּשַׁע
 הַרְבִּיעִי הוּא, שִׁדְּשׁוּ בַּחֲרוּצוֹת הַבְּרִזָּל (גְּלִי דִישָׁה,
 שֶׁבַת־חֲתִיתוֹ בְּלִיטוֹת וַחֲרִיצִים מְבַרְזִל), אֶת אֲנָשֵׁי גִלְעָד.
 ד. וְשִׁלַּחְתִּי אֶשׁ בְּבֵית חֲזָאֵל, וְאָכְלָה אֲרָמְנוֹת בֶּן
 הָדָד - אֶשׁ הַפּוֹרְעָנוֹת תֹּאכַל אֶת אֲרָמוֹנוֹת אֲרָם.
 (חֲזָאֵל וּבֶן הָדָד, שְׁמוֹת מַלְכֵי אֲרָם)
 ה. וְשִׁבְרֹתִי בְּרִיחַ דָּמָשֶׁק - אֲשַׁבֵּר אֶת בְּרִיחַ
 שַׁעַר הָעִיר דָּמָשֶׁק שֶׁבְּאֲרָם, לִפְנֵי הָאוֹיֵב, (שֶׁתִּכְבַּשׁ
 הָעִיר דָּמָשֶׁק)
 וְהִכְרַתִּי יוֹשֵׁב מִבְּקַעַת אֲוֹן - שֵׁם עִיר גְּדוֹלָה
 בְּאֲרָם,
 וְתוֹמֵךְ שֶׁבֶט מִבֵּית עֲדֹן - אֲכָרוֹת אֶת הַמוֹשֵׁל
 מִבֵּית עֲדֹן, הַמַּחְזִיק בַּמַּמְשָׁלְתוֹ בְּמִקְלַת הַמְּלוּכָה,
 וְגָלוּ עִם אֲרָם קִירָה אָמַר ה' - יִגְלוּ אֲנָשֵׁי אֲרָם
 לַעִיר קִירָה שֶׁבְּאַרְץ אַשּׁוּר.
 ו. כֹּה אָמַר ה' עַל שְׁלֹשָׁה פְּשָׁעֵי עֲזָה - עַל פֶּשַׁע
 רֹאשׁוֹן שְׁנֵי וּשְׁלִישִׁי - יִסְלַח ה',
 וְעַל אַרְבָּעָה לֹא אֲשִׁיבֵנוּ - אֲדַךְ עַל הַפֶּשַׁע הַרְבִּיעִי -
 לֹא אִסְלַח, וְאֲשִׁיב לָהֶם גְּמוּלָם בְּרֹאשָׁם,
 עַל הַגְּלוּתָם גְּלוּת שְׁלֹמֹה, לְהַסְגִּיר לְאֲדוֹם -
 שֶׁהַסְגִּירוֹ אֲנָשִׁי עֲזָה, אֶת הַנִּמְלָטִים מִיִּשְׂרָאֵל
 לְאֲדוֹם.
 (שְׁבִזְמָן חוֹרְבֵן בֵּית הַשֵּׁנִי ע"י טִיטוֹס, בָּרַחוּ מִיִּשְׂרָאֵל דֶּרֶךְ אֲרָץ
 פְּלִשְׁתִּים, וַתִּפְשׁוּם בְּנֵי עֲזָה וּמִסְרוּם בְּיַד הָאוֹיֵב, וְכָל יִשְׂרָאֵל גָּלוּ
 מֵאַרְצָם אִישׁ לֹא נִעְדָּר)
 ז. וְשִׁלַּחְתִּי אֶשׁ בְּחֹמֶת עֲזָה, וְאָכְלָה אֲרָמְנוֹתֶיהָ:
 ח. וְהִכְרַתִּי יוֹשֵׁב מֵאַשְׁדּוֹד - אֲכָרוֹת אֶת יוֹשְׁבֵי
 הָעִיר אַשְׁדּוֹד,
 וְתוֹמֵךְ שֶׁבֶט מֵאַשְׁקְלוֹן - אֲכָרוֹת אֶת הַמוֹשֵׁל
 מֵאַשְׁקְלוֹן, הַמַּחְזִיק בַּמַּמְשָׁלְתוֹ בְּמִקְלַת הַמְּלוּכָה,

וְהַשִּׁיבוּתִי יָדִי עַל עֶקְרוֹן - אוֹסִיף לְהַשִּׁיב אֶת יָדִי
 לְהַכּוֹת אֶת הָעִיר עֶקְרוֹן,
 וְאָבְדוּ שְׂאֲרֵית פְּלִשְׁתִּים אָמַר ה' אֱלֹדִיקִים - עַד
 שִׁיאָבְדוּ כָּל הַשְּׂאֲרִית מֵאֲנָשֵׁי פְּלִשְׁתִּים.
 ט. כֹּה אָמַר ה' עַל שְׁלֹשָׁה פְּשָׁעֵי צֹר - עַל פֶּשַׁע
 רֹאשׁוֹן שְׁנֵי וּשְׁלִישִׁי - יִסְלַח ה',
 וְעַל אַרְבָּעָה לֹא אֲשִׁיבֵנוּ - אֲדַךְ עַל הַפֶּשַׁע הַרְבִּיעִי -
 לֹא אִסְלַח, וְאֲשִׁיב לָהֶם גְּמוּלָם בְּרֹאשָׁם,
 עַל הַסְּגִירָם גְּלוּת שְׁלֹמֹה לְאֲדוֹם - שֶׁהַסְגִּירוֹ
 אֲנָשִׁי צֹר, אֶת הַנִּמְלָטִים מִיִּשְׂרָאֵל לְאֲדוֹם.
 וְלֹא זָכְרוּ בְּרִית אֲחִים - וְלֹא זָכְרוּ אֲנָשֵׁי צֹר אֶת
 הַבְּרִית שֶׁכָּתְבוּ שְׁלֹמֹה וַחֲרִים מֶלֶךְ צֹר. (וְהָיוּ קוֹרִין
 זֶה לָזֶה אֲחִים: "וַיֹּאמֶר מֶה הָעָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר נִתְּנָה לִי אֲחִים...",
 מַלְכִּים א' ט', יג')
 י. וְשִׁלַּחְתִּי אֶשׁ בְּחֹמֶת צֹר וְאָכְלָה אֲרָמְנוֹתֶיהָ:
 יא. כֹּה אָמַר ה' עַל שְׁלֹשָׁה פְּשָׁעֵי אֲדוֹם - עַל
 פֶּשַׁע רֹאשׁוֹן שְׁנֵי וּשְׁלִישִׁי - יִסְלַח ה',
 וְעַל אַרְבָּעָה לֹא אֲשִׁיבֵנוּ - אֲדַךְ עַל הַפֶּשַׁע הַרְבִּיעִי -
 לֹא אִסְלַח, וְאֲשִׁיב לָהֶם גְּמוּלָם בְּרֹאשָׁם,
 עַל רִדְפּוֹ בַּחֲרָב אֲחִיו - עַל שֶׁרָדַף בַּחֲרָב אַחֵר
 יִשְׂרָאֵל לְהַכּוֹתוֹ, (י"א עַל חוֹרְבֵן בֵּית שְׁנֵי כְּמוֹ שֶׁפִּרְשְׁנוּ לַעֲלִיל,
 וי"א עַל עֲשִׂיּוֹ שֶׁרָדַף אַחֵר יַעֲקֹב)
 וְשָׁחַת רַחֲמָיו - הַשְׁחִית וּבִיטַל, רַחֲמֵי אַח עַל
 אֲחִיו,
 וַיִּטְרֹף לַעֲד אָפוֹ - בְּכָל זְמַן שֶׁעָלָה בִּידוֹ טֶרֶף
 וְכִילָה אֶת יַעֲקֹב,
 וַעֲבָרְתוּ שְׂמֵרָה נֶצַח - וְאֶת כַּעֲסוֹ עַל יַעֲקֹב, שֶׁמֶר
 לְנֶצַח בְּלִיבוֹ.
 יב. וְשִׁלַּחְתִּי אֶשׁ בְּתִימָן וְאָכְלָה אֲרָמְנוֹת בְּצָרָה:
 יג. כֹּה אָמַר ה' עַל שְׁלֹשָׁה פְּשָׁעֵי בְּנֵי עַמּוֹן - עַל
 פֶּשַׁע רֹאשׁוֹן שְׁנֵי וּשְׁלִישִׁי - יִסְלַח ה',
 וְעַל אַרְבָּעָה לֹא אֲשִׁיבֵנוּ - אֲדַךְ עַל הַפֶּשַׁע הַרְבִּיעִי -
 לֹא אִסְלַח, וְאֲשִׁיב לָהֶם גְּמוּלָם בְּרֹאשָׁם,
 עַל בְּקָעָם הָרוֹת הַגִּלְעָד, לְמַעַן הִרְחִיב אֶת גְּבוּלָם
 - עַל שֶׁבִקְעוּ אֶת בִּטְנָם שֶׁל נְשׁוֹת גִּלְעָד, שֶׁלֹּא יִהְיוּ
 יוֹרְשִׁים שִׁיעָרְעָרוּ עַל כִּיבוּשָׁם, וְכֵן יִרְחִיבוּ אֶת
 גְּבוּלָם.
 יד. וְהִצַּתִּי אֶשׁ בְּחֹמֶת רֶבְהָ - רֶבְהָ, עִיר הַבִּירָה
 שֶׁל בְּנֵי עַמּוֹן - תּוֹצֵאת בָּאֵשׁ,
 וְאָכְלָה אֲרָמְנוֹתֶיהָ - שֶׁל רֶבְהָ,
 בְּתִירוּעָה בְּיוֹם מִלְחָמָה - בַּעַת יִבּוֹא עֲלֵיהֶם
 הָאוֹיֵב בַּתְּרוּעַת מִלְחָמָה,
 בְּסַעַר בְּיוֹם סוּפָה - וַיִּבּוֹא עֲלֵיהֶם בַּגְּבוּרָה, כְּרוּחַ
 סוּפָה.
 טו. וְהִלָּךְ מִלְכָּם בְּגוֹלָה,
 הוּא - מֶלֶכָם,
 וְשָׂרָיו יַחְדָּו אָמַר ה':

פרק ב

א. כֹּה אָמַר ה' עַל שְׁלֹשָׁה פְּשָׁעֵי מוֹאָב - עַל פִּשְׁעוֹ
 ראשון שני ושלישי - יסלח ה',
 וְעַל אֲרֻבָּעָה לֹא אֶשְׁיבֶנּוּ - אֶךְ עַל הַפִּשְׁעֵי הַרְבִּיעִי -
 לֹא אֶסְלַח, וְאֶשְׁיב לָהֶם גְּמוּלָם בְּרָאשִׁים,
 עַל שֶׁרָפוּ עֲצָמוֹת מֶלֶךְ אֲדוֹם לְשִׂיד - שְׁמֶלֶךְ מוֹאָב
 שָׂרַף אֶת בְּכוֹרוֹ שֶׁל מֶלֶךְ אֲדוֹם עַל הַחוּמָה, עַד
 שִׁנְהִיָּה אִפְרוֹ שֶׁל הַבֶּן כְּסִיד דֶּק, וּבִכְךָ עוֹרֵר אֶת
 אֲדוֹם לִקְצוֹף עַל יִשְׂרָאֵל. {וַיִּקְרָא מֶלֶךְ מוֹאָב בִּי חִזְק מִמֶּנּוּ
 הַמֶּלֶכְמָה...וַיִּקְחָה אֶת בְּנוֹ (שֶׁל מֶלֶךְ אֲדוֹם) הַבְּכוֹר...וַיַּעֲלֶהוּ עָלֶיהָ עַל
 הַחֻמָּה, וַיְהִי קֶצֶף גָּדוֹל עַל יִשְׂרָאֵל... (מַלְכִים ב' ג' כו') }
 ב. וְשִׁלַּחְתִּי אֵשׁ בְּמוֹאָב,
 וְאָכְלָה אֲרָמְנוֹת הַקְּרִיּוֹת - וְתֹאכַל הָאֵשׁ, אֶת
 אֲרָמְנוֹת הָעִיר קְרִיּוֹת שְׁבִימוֹאָב,
 וַיָּמָת בְּשָׂאוֹן מוֹאָב - בִּרְעֵשׁ הַמֶּלֶכְמָה, יִהְיֶה
 הָאוֹיֵב אֶת מוֹאָב,
 בְּתִירוּעָה בְּקוֹל שׁוֹפָר - כְּשִׁירֵיעַ הָאוֹיֵב בְּשׁוֹפֵר.
 ג. וְהִכְרַתִּי שׁוֹפֵט מִקְרָבָה - אֲכַרִּית אֶת מֶלֶךְ
 מוֹאָב,
 וְכָל שְׂרִיָּה אֶהְרֹג עִמּוֹ - עִם הַמֶּלֶךְ,
 אָמַר ה':
 ד. כֹּה אָמַר ה' עַל שְׁלֹשָׁה פְּשָׁעֵי יְהוּדָה - עַל פִּשְׁעוֹ
 ראשון שני ושלישי - יסלח ה',
 וְעַל אֲרֻבָּעָה לֹא אֶשְׁיבֶנּוּ - אֶךְ עַל הַפִּשְׁעֵי הַרְבִּיעִי -
 לֹא אֶסְלַח, וְאֶשְׁיב לָהֶם גְּמוּלָם בְּרָאשִׁים,
 עַל מֶאֱסָם אֶת תּוֹרַת ה' וְחֻקֵּיו לֹא שָׁמְרוּ - עַל
 שִׁמְאָסוֹ בְּתוֹרַת ה', וְלֹא שָׁמְרוּ אֶת חוּקֵי ה',
 וַיִּתְּעוּם בְּזִבְיָהֶם, אֲשֶׁר הִלְכוּ אַבּוֹתָם אַחֲרֵיהֶם -
 הַשִּׁקְרִים שֶׁל נְבִיאֵי הַשִּׁקֵּר שֶׁאֲבּוֹתֵיהֶם הִלְכוּ
 אַחֲרֵיהֶם, גִּרְמוֹ לִישְׂרָאֵל לַתְּעוֹת מִדֶּרֶךְ ה'.
 ה. וְשִׁלַּחְתִּי אֵשׁ בִּיהוּדָה, וְאָכְלָה אֲרָמְנוֹת
 יְרוּשָׁלַם - עִי"נ.
 ו. כֹּה אָמַר ה' עַל שְׁלֹשָׁה פְּשָׁעֵי יִשְׂרָאֵל - עַל
 פִּשְׁעוֹ רָאשׁוֹן שְׁנִי וְשְׁלִישִׁי - יסלח ה',
 וְעַל אֲרֻבָּעָה לֹא אֶשְׁיבֶנּוּ - אֶךְ עַל הַפִּשְׁעֵי הַרְבִּיעִי -
 לֹא אֶסְלַח, וְאֶשְׁיב לָהֶם גְּמוּלָם בְּרָאשִׁים,
 עַל מִכְרָם בְּכֶסֶף צָדִיק - שֶׁהָיוּ מְטִים אֶת דִּין
 הַצָּדִיק, בַּעֲבוּר שׁוֹחַד כֶּסֶף,
 וְאֲבִיוֹן בְּעִבּוּר נְעָלִים - וְאֶת דִּין הָאֲבִיוֹן, בַּעֲבוּר
 שׁוֹחַד מוֹעֵט כְּגוֹן: נַעֲלִיִּים.
 ז. הִשְׁאַפִּים עַל עֵפֶר אֶרֶץ - מְבִיטִים וְשׁוֹאֲפִים,
 בִּלְכַתָּם עַל עֵפֶר הָאֶרֶץ,
 בְּרָאשׁ דָּלִים - אֶל רָאשֵׁי הָעֲנִיִּים כִּי־צָדַד לַעֲשׂוֹק
 אוֹתָם.
 וְדֶרֶךְ עֲנִיִּים יָטוּ - הָעֲנִיִּים מְטִים עֲצָמָם מִן
 הַדֶּרֶךְ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִרְאוּ אוֹתָם,
 וְאִישׁ וְאֲבִיו יִלְכוּ אֶל הַנְּעִרָה, לְמַעַן חַלֵּל אֶת שֵׁם
 קְדֹשִׁי - אִישׁ וְאֲבִיו, יִלְכוּ לַזְנוּת עִם נַעֲרָה
 מְאֻרְסָה, וּבִכְךָ גּוֹרְמִים לַחֲלִיל לַשֵּׁם ה'.

ח. וְעַל בְּגָדִים חֲבָלִים - וְעַל בְּגָדִים, שִׁנְתָּנוּ
 כְּמִשְׁכוֹן, מִבְּעַלֵּי דִין שֶׁלֹּא שָׁלְמוּ חוּבָם (עַל פִּי פֶסֶק
 דִּינָם הַשִּׁקְרִי)
 יטו, אֶצֶל כָּל מְזַבֵּחַ - הָיוּ מְטִים אֶת עֲצָמָם,
 וְשׁוֹכְבִים עֲלֵיהֶם, כְּשֶׁאֲכָלוּ לֵיד הַמְּזַבְּחוֹת לַעֲיִז
 שִׁלָּהֶם,
 וַיֵּינן עֲנוּשִׁים יִשְׁתּוּ בֵּית אֱלֹהֵיהֶם - וַיֵּינן קִנּוּ וְשִׁתּוּ
 בְּבֵית אֱלֹהֵיהֶם, מִכֶּסֶף שִׁקְנָסוּ מִבְּעַלֵּי הַדִּין
 בַּעֲשׂוֹק.
 ט. וְאַנְכִי הַשְׁמַדְתִּי אֶת הָאֱמֹרִי מִפְּנֵיהֶם - וְהִלָּא,
 אֲנִי הַשְׁמַדְתִּי אֶת הָאֱמֹרִי מִפְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּשֶׁנִּכְנְסוּ
 לָאֶרֶץ,
 אֲשֶׁר כָּגִבָּה אֲרָזִים גִּבְהוֹ, וְחֶסֶן הוּא פְּאֻלוֹנִים -
 שֶׁהָיוּ הָאֱמֹרִיִּים, עִם גְּבוּהָ וְחִזְקָ כַּעֲצֵי אֲרָז
 וְאֵלוֹן,
 וְאֲשַׁמִּיד פְּרִיּוֹ מִמַּעַל, וְשָׂרְשָׁיו מִתַּחַת -
 וְהַשְׁמַדְתִּי אֶת כָּל פִּירוֹתָיו וְשָׂרְשָׁיו שֶׁל הָעֵץ,
 (שֶׁל הָאֱמֹרִי), מִפְּנֵי יִשְׂרָאֵל,
 י. וְאַנְכִי הָעֲלִיתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, וְאוֹלַךְ
 אֶתְכֶם בְּמִדְבָּר אֲרָבָעִים שָׁנָה,
 לָרֶשֶׁת אֶת אֶרֶץ הָאֱמֹרִי - לָרֶשֶׁת אֶת אֲרָץ אֲשִׁי, שִׁישֵׁב
 בָּהּ הָאֱמֹרִי.
 יא. וְאַקִּים מִבְּנֵיכֶם לְנִבְיָאִים - וְהִקְמַתִּי מִבְּנֵיכֶם
 נְבִיאִים, לְלַמֵּד אֶתְכֶם אֶת דֶּרֶךְ ה',
 וּמִבְּחֹרֵיכֶם לְנָזִירִים - וְנִתְּתִי רוּחַ טְהָרָה עֲלֵיכֶם,
 שֶׁאִפִּילוֹ בַּחֲוֹרִים נָזְרוּ עֲצָמָם מִן הַיֵּין, לִהְיוֹת
 קְדוּשִׁים לַה',
 הָאֵף אֵין זֹאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נֶאֱמַר ה' - הָאֵם לֹא כֵךְ
 עֲשִׂיתִי עִמָּכֶם !?
 יב. וְתִשְׁקוּ אֶת הַנְּזִירִים יֵין - וְאַתֶּם, פִּיתֶתֶם אֶת
 הַבְּחֹרִים הַנְּזִירִים לַשְׁתּוֹת יֵין, וּלְבִטֵּל קְדוּשַׁתְּם,
 וְעַל הַנְּבִיאִים צִוִּיתֶם לֵאמֹר, לֹא תִנָּבְאוּ - וְאֶת
 הַנְּבִיאִים מִנְּעַתֶם מִלְּנָבֵא וּלְהוֹכִיחַ אֶת יִשְׂרָאֵל.
 יג. הִנֵּה אֲנִי מַעֲיֵק תַּחְתִּיכֶם - הִנֵּה אֲנִי מְבִיא
 עֲלֵיכֶם צָרָה בְּמִקְוִמְכֶם, (בְּאֲרָץ),
 כְּאֲשֶׁר תַּעֲיֵק הָעֲגֹלָה הַמִּלְאָה לָהּ עֲמִיר - כְּמוֹ
 עֲמִיר, שֶׁכְּבִיכּוֹל, מִכְּבִיד עַל הָעֲגֹלָה בְּנִשְׁאָהָ אֶת
 אֲלוֹמוֹת הַתְּבוּאָה. (יִשְׂרָאֵל נִמְשְׁלוּ לַעֲגֹלָה זוֹ, שֶׁלֹּא יוֹכֵלוּ
 לַהֲמִלֵּט מִצֶּרֶתָם)
 יד. וְאַבְדַּ מְנוּס, מֶקֶל - אִפִּילוֹ מִי שֶׁקֵּל רִגְלָיִים
 לְרוֹץ, לֹא יוֹכֵל לַהֲמִלֵּט מִהָאוֹיֵב,
 וְחֻזְקָ, לֹא יֵאֱמָץ כָּחוֹ - וְהַחֻזֵּק, לֹא יוֹכֵל לַהֲתַחֲזֵק
 בְּכוּחוֹ כִּנְגַד הָאוֹיֵב,
 וְגִבּוֹר, לֹא יִמְלֹט נַפְשׁוֹ - וְהַגִּבּוֹר, לֹא יוֹכֵל לַהֲצִיל
 אֶת עַצְמוֹ מִהָאוֹיֵב.

ז. **כִּי לֹא יַעֲשֶׂה ה' אֱלֹהִים דְּבַר, כִּי אִם גִּלָּה סוֹדוֹ אֶל עֲבָדָיו הַנְּבִיאִים -** כי הלא לא יעשה ה' דבר, אם לא גילה דבר זה לנביא להזהיר את העם.

ח. **אֲרִיָּה שָׂאג מִי לֹא יִירָא, ה' אֱלֹהִים דְּבַר מִי לֹא יִנְבֵּא -** כמו שכל אדם ירא משאגת אריה, כך צריך האדם לפחד מאזהרות הנביא.

ט. **הַשְּׁמִיעוּ עַל אֲרָמְנוֹת בְּאַשְׁדּוֹד, וְעַל אֲרָמְנוֹת בְּאַרְץ מִצְרַיִם -** הכריזו בארמונותיכם, בני פלישתים שבאשדוד, ובני מצרים,

וְאִמְרוּ הָאֲסַפּוּ עַל הָרִי שְׁמִרֹן - וקראו לכולם להתאסף על הרי שומרון לראות את דרכם הרעה של ישראל,

וְרָאוּ מִהוֹמֹת רִבּוֹת בְּתוֹכָהּ - וראו את המיית המלחמה שנלחמים איש באחיו,

וַעֲשׂוּקִים בְּקִרְבָּהּ - והעושק, שעושים איש את רעהו.

י. **וְלֹא יָדְעוּ עֲשׂוֹת נִכְחָה נָאִם ה' -** ואינם יודעים ללכת בדרך ישרה,

הָאוֹצְרִים חֲמֵס וְשׂוֹד בְּאֲרָמְנוֹתֵיהֶם - וראו את החמס, ששדדו איש מאחיו ושומרים באוצרותיהם.

יא. **לִכֵּן כֹּה אָמַר ה' אֱלֹהִים, צַר וְסָבִיב הָאָרֶץ -** לכן, יבוא עליהם אויב סביב ארצם, **וְהוֹרֵד מִמֶּנָּה עֶזְבִּי -** ויוריד ויקח את חוזקם, (את רכושם)

וְנִבְזוּ אֲרָמְנוֹתֶיהָ - ויבזזו מהם, את העושר ששמרו באוצרותיהם.

יב. **כֹּה אָמַר ה', בְּאֲשֶׁר יֵצֵל הָרָעָה מִפִּי הָאָרִי שְׁתִּי כְרָעִים אוֹ בְּדֹל אֶזֶן -** כמו רועה הצאן, המציל רק דבר מועט הנשאר מפי האריה, כשתי רגליים או חלק מאוזן הכבש שנטרף,

כֵּן יִנְצְלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַיֹּשְׁבִּים בְּשְׁמִרֹן - כך ישארו רק מעטים מישראל,

בְּפֶאת מִטָּה - החולים והחלשים, הדוחקים עצמם לקצה המטה - להחבא מהאויב, **וּבְדַמְשֶׁק -** פאה, קצה, (וד"ק)

עָרֶשׁ - מיטה.

יג. **שְׁמָעוּ וְהַעֲיִדוּ בְּבֵית יַעֲקֹב, נָאִם ה' אֱלֹהִים אֱלֹהֵי הַצִּבְאוֹת -** שמעו הנביאים דְּבָרֵי אֱלֹהֵי, והזהירו את בית ישראל.

יד. **כִּי בְיוֹם פִּקְדֵי פִשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל -** כי ביום שאזכור להעניש את ישראל על פשעיהם,

עָלְיוּ - על ישראל,

וּפִקְדֹתַי עַל מִזְבְּחוֹת בֵּית אֵל - אזכור את המזבחות לע"ז שבבית אל,

וְנִגְדְעוּ קִרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ, וְנִפְלוּ לָאָרֶץ - ישברו קרנות המזבחות, ויפלו לארץ.

טו. **וְתִפֹּשׁ הַקֶּשֶׁת, לֹא יַעֲמֵד -** תופסי הקשת, לא יוכלו לעמוד על משמרתם ולהלחם באויב, **וְקַל בְּרִגְלָיו לֹא יִמְלֹט, וְרֶכֶב הַסּוֹס לֹא יִמְלֹט נַפְשׁוֹ -** קל הרגליים לרוץ, ורוכבי הסוסים, לא יוכלו להציל עצמם מהאויב.

טז. **וְאִמִּץ לְבֹ בְּגִבּוֹרִים -** אף אמיץ הלב שבין הגיבורים,

עָרוֹם יָנוֹס בַּיּוֹם הַהוּא נָאִם ה' - יפשוט בגדיו, להקל עליו את המנוסה.

פרק ג

א. **שָׁמָעוּ אֶת הַדְּבַר הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' עֲלֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל,**

עַל כָּל הַמִּשְׁפָּחָה - עם ישראל,

אֲשֶׁר הָעֵלִיתִי מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר:

ב. **רַק אַתֶּכֶם יָדַעְתִּי מִכָּל מִשְׁפָּחוֹת הָאֲדָמָה -** רק אתכם אהבתי מכל העמים,

עַל כֵּן אֶפְקֹד עֲלֵיכֶם אֶת כָּל עֲוֹנוֹתֵיכֶם - לכן, משום שקרובים אתם אלי, אקפיד יותר על מעשיכם הרעים, ואעניש אתכם על עוונותיכם.

ג. **הֵיִלַּכְוּ שְׁנַיִם יַחְדָּו, בְּלִתִּי אִם נוֹעְדוּ -** האם הולכים שני אנשים יחד בדרך, אם לא שסכמו ביניהם מועד ללכת יחד !? כך הנביא, בודאי ה' ציוה עליו לנבא נבואתו, ולא מעצמו ניבא !

ד. **הִישָׂאג אֲרִיָּה בִיעַר וְטָרַף אֵין לוֹ -** האם ישמע ביער קול שאגת האריה, ללא שעומד לטרוף טרף !?

ה. **הֵיִתֵּן כְּפִיר קוֹלוֹ מִמַּעַנְתּוֹ -** האם יתן האריה את קולו ממקום שגר שם !?

בְּלִתִּי אִם לִכְד - אם לא לכד טרף !?

(כך האויב הנותן קולו על ישראל, בוודאי ילכוד ויכה בהם)

ו. **הַתִּפֹּל צִפּוֹר עַל פֶּחַ הָאָרֶץ, וּמוֹקֵשׁ אֵין לָהּ -** התיפול ציפור במלכודת בארץ, בלי ששמו לה את המלכודת כמוקש !?

ז. **הֵיִעֲלֶה פֶּחַ מִן הָאֲדָמָה, וְלִכְוֹד לֹא יִלְכּוֹד -** כשנלכדת ציפור ברשת הפח, עולה הפח קצת מן הארץ מפירפורי הציפור.

ח. **שׂוֹאֵל הַנְּבִיא, הֵיִתֵּכֶן שִׁנְרָאָה פֶּחַ מוֹרֵם מִן הָאָרֶץ, אִם לֹא לִכְד בְּתוֹכּוֹ צִיפּוֹר !?**

(נמשל: לא ישוב האויב מעליכם, עד שיקח מכם בשבי)

ט. **אִם יִתְקַע שׁוֹפָר בְּעִיר, וְעַם לֹא יִחָרְדוּ -** היתכן שישמע בעיר קול השופר המזהיר מפני האויב, והעם לא יחרד !?

י. **אִם תִּהְיֶה רָעָה בְּעִיר, וְה' לֹא עֲשֶׂה -** כך, לא יתכן שתבוא על עיר רעה, אם לא ה' ית' הביא אותה עליה. (ע"כ, שובו בתשובה, ע"פ הזהרת הנביא).

טו. וְהִפֵּיתִי בֵּית הַחֹרֶף עַל בֵּית הַקִּיץ - אִכָּה
וְאֶשְׁבֹּר לַמַּלְכִּים וְלַשָּׂרִים, אֶת בְּתֵי הַחֹרֶף (בֵּית
הַשְּׁמֹר מִקּוֹר הַחֹרֶף) וְגַם אֶת בְּתֵי הַקִּיץ, (בֵּית הַפֶּתוּחַ
לְרוּחַ בִּימֵי הַקִּיץ הַחֲמִיּוֹם), שֶׁעָשׂוּ לָהֶם בְּרֹב
תַּעֲנוּגוֹתֵיהֶם,
וְאָבְדוּ בְּתֵי הַשָּׁן - וְאֶאֱבִיד מֵהֶם אֶת בְּתֵי הַשָּׁן
(שֶׁעָשׂוּ מִשֵּׁן הַפִּיל) הַמִּפְּוֹאֲרִים שֶׁבָּנוּ,
וְסָפוּ בְּתֵים רַבִּים נָאֵם ה' - וּבְתֵים רַבִּים יִחָרְבוּ
וְיִכְלּוּ.

פרק ד

א. שָׁמְעוּ הַדָּבָר הַזֶּה,
פְּרוֹת הַבָּשָׂן, אֲשֶׁר בָּהֶר שִׁמְרוֹן - נָשׁוֹת מַלְכִּי
וְשָׂרֵי שׁוּמְרוֹן, (שֶׁנִּמְשְׁלוּ לַפְּרוֹת שִׁמְנוֹת וּמִדּוֹשְׁנוֹת, הַרוּעוֹת
בַּהֲרֵי הַבָּשָׂן),
הַעֲשֻׁקוֹת דָּלִים, הַרְצָצוֹת אֲבִיוֹנִים - הַעוֹשְׁקוֹת
וְשׁוֹבְרוֹת אֶת הָעֲנִיִּים,
הָאֹמְרוֹת לְאֲדֹנֵיהֶם הִבִּיֵּאָה וְנִשְׁתָּה - וְאֹמְרוֹת
לְבַעֲלֵיהֶן, לִקְנוֹת יִין בַּעוֹשֶׁק שֶׁעָשְׂקוּ מֵהָעֲנִיִּים.
ב. נִשְׁפַּע ה' אֱלֹהִים בְּקִדְשׁוֹ - נִשְׁבַּע ה' בַּקְּדוּשָׁת
שְׁמוֹ,
כִּי הִנֵּה יָמִים בָּאִים עֲלֵיכֶם, וְנִשְׂא אֶתְכֶם בַּצָּנוֹת -
יִבְאוּ יָמִים שִׁיבֹא הָאוֹיֵיב וְיִגְלֶה אֶתְכֶם בְּסִירוֹת
קִטְנוֹת, (סִירוֹת בַּצּוֹרֶת צִינָה, מֶגֶן)
וְאַחֲרֵיתְכֶן, בְּסִירוֹת דִּוְגָה - וְאֶת בְּנֵיכֶם יִקַּח
(הָאַחֲרִית שֶׁל הָאָדָם - אֱלוֹ בְּנֵי שְׁנֵשָׂאִים אַחֲרָיו) בְּסִירוֹת
קִטְנוֹת כְּסִירוֹת הַדִּיּוּגִים.
ג. וּפְרָצִים תִּצָּאָנָה - הַנָּשִׁים יֵצְאוּ וַיִּבְרְחוּ דֶּרֶךְ
הַפְּרָצוֹת שֶׁבְּחֹמָה,
אִשָּׁה נִגְדָּה - בַּפְּרָצָה שֶׁנִּגְדָּה, (הַקְּרוּבָה אֲלֶיהָ),
וְהִשְׁלַכְתָּנָה הֶהְרֵמוֹנָה נָאֵם ה' - וְיִגְלוּ וַיּוֹשְׁלּוּ
עַד הֶרְמוֹנָה. (שֵׁם מְקוֹם)
ד. בָּאוּ בֵּית אֵל וּפִשְׁעוּ, הִגְלִל הָרָבוּ לַפִּשָּׁע -
עֵתָה, עָשׂוּ כְּרָצוֹנְכֶם הָרַע, וּלְכוּ לְבֵית אֵל וּלְגִלְגַּל,
וְהָרָבוּ לַפִּשְׁעוֹת בַּעֲיִז, אוֹלֵי יוֹשִׁיעוּ אֶתְכֶם,
וְהִבִּיאוּ לְפָקֶר זִבְחֵיכֶם - בְּכָל בּוֹקֶר הִבִּיאוּ שְׁמָה
קֶרְבָּנוֹתֵיכֶם לְעֹגֶל,
לְשַׁלֵּשֶׁת יָמִים מֵעֲשֻׂרְתֵּיכֶם - וְלֶשֶׁם תִּבְיֹאוּ אַחֵר
שְׁלוֹשׁ שָׁנִים, אֶת הַמַּעֲשָׂרוֹת שֶׁבִיעֶרְתֶּם מִבְּתֵיכֶם.¹
(וְלֹא כִּי צִוּוּ הַתּוֹרָה לְהִבְיֹאם לִירוּשָׁלַם).
ה. וְקִטֹּר מִחֲמֶץ תֹּדֶה - הַקְּרִיבוּ לְעֹגֶל, מִלְּחָמִי
הַתּוֹדָה, אֵף שִׁישׁ בְּמִינִם מִיֵּן חֲמֶץ ! (בְּמִינֵי הַלֶּחֶם שֶׁבֹא
עִם קֶרֶבֶן תּוֹדָה, יֵשׁ מִיֵּן אֶחָד חֲמֶץ, שֶׁאֶסּוֹר לְהַעֲלוֹתוֹ לְמִזְבֵּחַ. וּמִשּׁוֹם
כֵּן, לֹא מִקְרִיבִים כָּלֵל אֶת לַחֲמֵי הַתּוֹדָה !)

וְקִרְאוּ נִדְבוֹת הַשָּׁמַיִם - קִרְאוּ וְהַשְׁמִיעוּ לְהִבְיֹא
נִדְבוֹת לַעֲיִז,
כִּי כֵן אֶהְבֶּתֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נָאֵם ה' אֱלֹהִים -
לְהִבְיֹא לַעֲיִז, וְלֹא לַה' יֵת.
ו. וְגַם אֲנִי נִתַּתִּי לָכֶם נִקְיוֹן שָׁנִים בְּכָל עֲרִיכֶם -
כְּמוֹ שֶׁאַתֶּם לֹא הִבֵּאתֶם לִפְנֵי קֶרְבָּנוֹת וּמַעֲשָׂרוֹת,
גַּם אֲנִי מִנַּעַתִּי מִכֶּם אוֹכַל בְּכָל הָעֲרִים, עַד
שֶׁשִּׁינִיכֶם נִשְׂאָרוֹ תִּמְיֵד נִקְיוֹת,
וְחָסֵר לָחֶם בְּכָל מְקוֹמֵיכֶם - וְלֶחֶם הִיָּה חָסֵר
בְּכָל מְקוֹמוֹתֵיכֶם,
וְלֹא שַׁבָּתְכֶם עָדִי נָאֵם ה' - וּבְכָל זֹאת, לֹא שַׁבַּתְכֶם
אֵלֵי בְּתִשּׁוּבָה.
ז. וְגַם אֲנִי מִנַּעַתִּי מִכֶּם אֶת הַגִּשְׁם, בַּעוֹד
שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים לְקִצְרוֹ - בְּשִׁלּוֹשֶׁת הַחֲדָשִׁים
שֶׁלִּפְנֵי הַקִּצְרוֹ, (שֶׁאֵז, צִרְיָה הַתְּבוּאָה גִּשְׁמִים רַבִּים)
מִנַּעַתִּי מִכֶּם גִּשְׁם,
וְהִמָּטְרְתִּי עַל עֵיר אַחַת, וְעַל עֵיר אַחַת לֹא
אֲמָטִיר - וְכִנְגַּד הַטֶּבַע, עַל עֵיר אַחַת אֲמָטִיר
גִּשְׁם, וּמַעִיר אַחֶרֶת אֲמַנֵּעַ מִטֶּר, לֹאֲוֹת, כִּי מֵאִתִּי
נִהְיָה הַדָּבָר הַזֶּה,
חֲלָקָה אַחַת תִּמָּטֵר, וְחֲלָקָה אֲשֶׁר לֹא תִמָּטֵר
עָלֶיהָ, תִּיבֹשׁ - וְאֶפִּילוּ בָאוֹתָהּ עֵיר, רַק בְּחֲלָקָה
אוֹרִיד הַגִּשְׁם, וְחֲלָקָה אַחֶר יִבֹּשׁ.
ח. וְנָעוּ שְׂתֵים שָׁלֹשׁ עָרִים, אֶל עֵיר אַחַת,
לְשִׁתּוֹת מַיִם וְלֹא יִשְׁפְּעוּ - יִנּוּעוּ יִשְׂרָאֵל אֶל הָעֵיר
שֶׁאֲמָטִיר עָלֶיהָ מִטֶּר, לְהַרְוֹת צִמְאוֹנָם, וְלֹא
יִשְׁבְּעוּ מִהַשְׁתִּיָּה שִׁימְצָאוּ,
וְלֹא שַׁבָּתְכֶם עָדִי נָאֵם ה' - וּבְכָל זֹאת, לֹא שַׁבַּתְכֶם
אֵלֵי בְּתִשּׁוּבָה.
ט. הִפֵּיתִי אֶתְכֶם בְּשִׁדְפוֹן וּבִיִּרְקוֹן - הִכִּיתִי אֶת
הַתְּבוּאָה בְּשִׁדְפוֹן וּבִירְקוֹן,
(שִׁדְפוֹן - שֶׁהַתְּבוּאָה מוֹכָה וּמִתִּיבֶשֶׁת מֵהָרוּחַ, כְּמוֹ: " שִׁדּוּפּוֹת
קִדִּים ", יִרְקוֹן - שֶׁהַתְּבוּאָה מִתִּיבֶשֶׁת וְהוֹפְכִים לְמִרְאָה יְרוֹק).
הַרְבּוֹת - מֵה שֶׁאַתֶּם מִרְבִּים,
גְּנוֹתֵיכֶם וְכִרְמֵיכֶם וְתֵאֲנִיכֶם וְזִיתֵיכֶם - גִּנִּים,
כִּרְמִים, מִטְעֵי תֵאֲנִים וְזִיתִים,
יֹאכֵל הַגִּזְם - יֹאכֵל הַגִּזְם (מִיֵּן אֶרֶב),
וְלֹא שַׁבָּתְכֶם עָדִי נָאֵם ה' - וּבְכָל זֹאת, לֹא שַׁבַּתְכֶם
אֵלֵי בְּתִשּׁוּבָה.
י. שְׁלַחְתִּי בָכֶם דָּבָר בְּדֶרֶךְ מִצְרַיִם - שִׁלַּחְתִּי בָכֶם
דָּבָר, כְּשִׁירְדַתֶּם לְמִצְרַיִם לְהִבְיֹא תְבוּאָה, מִפְּנֵי
הָרַעַב בָּאֶרֶץ,
הִרְגֵּיתִי בַּחֲרָב בַּחוּרֵיכֶם, עִם שְׁבִי סוֹסִיכֶם - אֶת
הַבְּחוּרִים שִׁירְדוּ לְמִצְרַיִם הָרָגוּ הָאוֹיֵיבִים בַּחֲרָב,
וְאֶת הַסּוֹסִים לִקְחוּ שְׁבִי,
וְאַעֲלֶה בְּאֵשׁ מַחֲנֵיכֶם - רִיחַ רַע עֲלֶה בְּמַחֲנֵיכֶם
מִרְבִּיבֵי הַמַּתִּים,
וּבִאֲפָכֶם - עַד שֶׁעֲלָה בְּאֲפִיכֶם,
וְלֹא שַׁבָּתְכֶם עָדִי נָאֵם ה' - וּבְכָל זֹאת, לֹא שַׁבַּתְכֶם
אֵלֵי בְּתִשּׁוּבָה.

¹ בִּיעוֹר מַעֲשָׂרוֹת - אַחֵר כָּל שְׁלֹשׁ שָׁנִים מִשְׁנוֹת הַשְּׁמִיטָה, הֵינּוּ,
בִּשְׁנֵה הַרְבִּיעִית וְהַשְּׁבִיעִית, מִבְּעָרִים (מוֹצִיאִים) אֶת כָּל הַמַּעֲשָׂרוֹת מִן
הַבֵּית. כָּל מַעֲשֵׂר נוֹתֵן כִּפִּי עֲנִיִּינוֹ: מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן - לְלוֹי, מַעֲשֵׂר עֲנִי -
לְעֲנִי וְכו'. (פֶּרִי רָאָה וְכו' תְּבוּאָה).

ה. וְאֵל תִּדְרָשׁוּ בֵּית אֵל - ואל תדרשו את העגל שבבית אל, וְהִגְלַגְל לֹא תִבְאוּ - לעבוד את הע"ז וּבָאֵר שִׁבְעַ לֹא תַעֲבִרוּ - ואל תעברו ללכת לעבוד הע"ז שבבאר שבע, כִּי הִגְלַגְל גָּלָה יִגְלָה - כי אנשי הגלגל - יגלו, וּבֵית אֵל יִהְיֶה לְאֵוֹן - ולאנשי בית אל יהיה צער ויגון.
ו. דְּרָשׁוּ אֶת ה', וְחִיו - תדרשו ותבקשו את ה', ואז תנצלו ותחיו.
פ. יִצְלַח כָּאֵשׁ, בֵּית יוֹסֵף - שמא יתגבר כעס ה' בחוזק גדול כאש, על בית יוסף, (היא מלכות אפרים), וְאֶכְלָה וְאֵין מִכְפָּה לְבֵית אֵל - ותשרוף את ישראל, שעבדו לעגל שבבית אל, עד שלא יוכלו להנצל.
ז. הֵהָפְכִים לְלַעֲנָה, מִשְׁפָּט - את משפט הצדק שהוא דבר טוב ומתוק - מְעֻנֹתִים, והופכים למר כלענה, (לענה - צמח מר) וְצִדְקָה, לְאַרְץ הַנִּיחִיו - ואת הצדק, מניחים ומטילים לארץ.
ח. עֲשֵׂה כִימָה וּכְסִיל - דרשו את ה', שהוא עשה את הכוכבים כימה וכסיל, המחממים או מקררים את העולם, לפי הצורך, וְהִפֵּךְ לְבָקָר צִלְמוֹת, וְיוֹם, לַיְלָה הַחֲשִׁיד - את הלילה שהוא כצל מות, הופך ה' - לבוקר, ואת היום, הופך ללילה, כל דבר בזמנו הראוי, הַקּוֹרָא לְמִי הֵימָּן - הקורא למי הים המלוחים, לעלות וליצור עננים, וַיִּשְׁפְּכֶם עַל פְּנֵי הָאָרֶץ - ושופך מהעננים מים מתוקים על הארץ להשקותה, ה' שָׁמוֹ - אדון הכל שמו, ולו ראוי לעבוד.
ט. הַמִּבְלִיג שֵׁד עַל עֵז - הוא המחזק אויב, לבוא לשדוד עם חזק, וְשֵׁד, עַל מִבְצָר יָבוֹא - ואת השודד לבוא אפילו על מבצר חזק.
י. שָׁנְאוּ בִשְׁעָר מוֹכִיחַ - אך ישראל, שנאו את הנביאים העומדים בשער העיר להוכיח את העם, וְדִבֵּר תַּמִּים יִתְעַבּוּ - ואת הנביאים המדברים דברים תמימים וישרים - מתעבים.
יא. לָכֵן, יַעַן בּוֹשְׁשֶׁכֶם עַל דָּל - לכן, בגלל שרומסים אתם את הדלים (העניים), וּמִשְׁאֵת בֵּר תִּקְחוּ מִמֶּנּוּ - ואת משא התבואה שעליו - תקחו ממנו בגזילה, בָּתֵּי גִזִּית בְּנִיתֶם, וְלֹא תֵשְׁבוּ בָם - בתי אבני הגזית שבניתם, לא תֵשְׁבוּ בהם, כִּרְמֵי חֲמֵד נִטְעַתֶם, וְלֹא תִשְׁתּוּ אֶת יֵינֶם - ומהכרמים הנחמדים שנטעתם, לא תשתו את היין המופק מהם.

יא. הִפְכֵתִי בָכֶם - הפכתי והשחתתי, חלקים מארצכם, כִּמְהִפַּכַת אֱלֹהִים, אֶת סִדֹּם וְאֶת עֲמֹרָה - כמו שהפך ה' את סדום ועמורה, וְתִהְיֶה כְּאוֹד מִצֵּל מִשְׁרָפָה - עד שמי שנשאר, דומה לאוד המוצל מהשריפה, (האוד, הוא העץ שהופכים בו האש, ואינו נשרף לגמרי פְּעָצֵי הַמַּדּוּרָה) וְלֹא שַׁבְתֶּם עֲדֵי נֶאֱם ה' - ובכל זאת, לא שבתם אלי בתשובה.
יב. לָכֵן - בגלל שלא שבתם אלי, כֹּה אֶעֱשֶׂה לָךְ יִשְׂרָאֵל - כמו כל הרעות הללו, אעשה לכם ישראל, עֲקֹב כִּי זֹאת אֶעֱשֶׂה לָךְ - ומפני ששומעים אתם מהנביאים, שכך אעשה לכם, הִכּוֹן לְקִרְאֵת אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל - הכינו את עצמכם לפני ה', ושובו לפני בתשובה, יג. כִּי הִנֵּה יוֹצֵר הָרִים וּבֹרֵא רוּחַ - כי הנה ה', הוא היוצר הרים ובורא את הרוח, וּמַגִּיד לְאָדָם מֶה שָׁחוּ - הוא שידוע שיחת כל אדם, עֲשֵׂה שָׁחַר עֵיפָה - ובידו להפוך את אור השחר - לחושך, וְדֶרֶךְ עַל בְּמַתִּי אָרֶץ - ובידו לדרוך ולהשפיל, את בעלי הגאווה שבארץ, ה' אֱלֹהֵי צְבָאוֹת, שָׁמוֹ - ששמו של ה', מורה על כך, שהוא אדון כל הצבאות (צבא השמים והארץ), וברצונו יעשה כל חפצו, וא"כ שובו אליו - ותנצלו מהרעה!

פרק ה

א. שָׁמְעוּ אֶת הַדְּבָר הַזֶּה, אֲשֶׁר אֲנֹכִי נֹשֵׂא עֲלֵיכֶם קִינָה בֵּית יִשְׂרָאֵל:
ב. נִפְלָה לֹא תוֹסִיף קוֹם בְּתוֹלַת יִשְׂרָאֵל - נפלה מלכות ישראל (בגלות עשרת השבטים, בזמן הושע בן אלה) ולא תוסיף עוד לקום כמלכות בפני עצמה, (אבל ישוּבוּ בַּגָּאוּלָה הַעֲתִידָה, וּמֶלֶךְ אֶחָד מִזֵּרַע דָּוִד יִהְיֶה לְכוֹלֵם) נִטְשָׂה עַל אֲדָמָתָהּ אֵין מְקִימָה - נעזבה באדמתה, ואין מי שיקים אותה עוד.
ג. כִּי כֹה אָמַר ה' אֱלֹהִים, הָעִיר הַיִּצְאָת אֶלְף תִּשְׁאִיר מֵאָה - העיר שהיו יוצאים ממנה אלף אנשי צבא, יצאו ממנה רק מאה, וְהַיִּצְאָת מֵאָה תִּשְׁאִיר עֶשְׂרֵה לְבֵית יִשְׂרָאֵל - והעיר שהיתה מוציאה מאה אנשי צבא תוציא רק עשרה, וכל השאר יגלו.
ד. כִּי כֹה אָמַר ה' לְבֵית יִשְׂרָאֵל, דְּרָשׁוּנִי וְחִיו - על אף הגזירה, אם תדרשו ותבקשו את ה' - תנצלו ותחיו.

יב. **כִּי יָדַעְתִּי רַבִּים פִּשְׁעֵיכֶם, וְעַצְמִים חֲטֹאתֵיכֶם** - כי ידעתי, שרבו מאוד פשעיכם וחטאתיכם,
צִרְיִי צָדִיק - צוררים את הצדיק במשפט,
לִקְחֵי כֶּפֶר - לוקחים שוחד ככופר לפטור את החייב מיתה,
וְאֲבִיוֹנִים בִּשְׁעַר הַטּוֹ - ואת דין האביונים מטים בשער העיר. (מקום מושב בית הדין)
יג. לֶכֶן הַמִּשְׁפִּיל - לכן, אדם חכם,
בַּעַת הַהִיא - בעת בא הפורענות,
יָדָם - ישתוק, ולא ירהרר אחר מידת הדין השולטת,
כִּי עַת רָעָה הִיא - כי הוא הזמן להפרע מן הרשעים.
יד. דָּרְשׁוּ טוֹב וְאַל רָע, לִמְעַן תַּחֲיוּ - בקשו לעשות טוב ולא רעה, ותחיו ולא תמותו ברעה,
וַיְהִי כֵן ה' אֱלֹהֵי צְבָאוֹת אֲתָכֶם - ויהיה ה' אתכם ותצליחו
כַּאֲשֶׁר אָמַרְתֶּם - כאשר חשבתם בליבכם.
טו. שִׁנְאוּ רָע וְאֶהְיוּ טוֹב, וְהִצִּיגוּ בִשְׁעַר מִשְׁפָּט - העמידו שופטים בשערי הערים לעשות משפט צדק,
אוּלֵי יִחְנֹן ה' אֱלֹהֵי צְבָאוֹת שְׁאֵרִית יוֹסֵף - אולי ירחם ה' על מלכות ישראל מלכלותה.
טז. לֶכֶן כֹּה אָמַר ה' אֱלֹהֵי צְבָאוֹת ה' בְּכָל רְחוֹבוֹת מִסְפָּד - לכן, מפני שאינכם שבים אלי, בכל הרחובות יספידו מספד,
וּבְכָל חוֹצוֹת - בכל הרחובות (שמחוץ הבתים)
יֹאמְרוּ הוֹ הוֹ - הוֹ הוֹ, הוא קול המספד,
וְקִרְאוּ אֶפְרַיִם אֶל אֲבֵל - יקראו לאיכר העובד בשדה, לבוא מן השדה ולהתאבל על שעבודתו לשווא, ולא תצמח תבואתו,
וּמִסְפָּד, אֶל יוֹדְעֵי נְהִי - ואנשים יודעי נהי,
(יודעי נהי - היודעים לקונן, לצעוק ולילל) יקראו להם לבוא להספיד.
יז. וּבְכָל פְּרָמִים מִסְפָּד - ובכל הכרמים יתאבלו ויעשו מספד על שאין בהם ענבים,
כִּי אַעֲבֹר בְּקִרְבָּךְ אָמַר ה' - כי ה' יעבור בתוכך להביא עליך את הרעה.
יח. הוֹי הַמִּתְאָנִים אֶת יוֹם ה' - שכאילו מתאונים ליום הפורענות שיביא ה',²
לָמָּה זֶה לָכֶם יוֹם ה', הוֹי חֲשֹׁךְ וְלֹא אֹר - מדוע תתאוו ליום זה, הלא יום של חושך הוא ולא של אור ?

יט. **כַּאֲשֶׁר יָנוֹס אִישׁ מִפְּנֵי הָאָרִי, וּפָגְעוּ הַדָּב - רעות היום ההוא, ירדפו אחריכם, כאדם הבורח מן האריה ופוגש בדב,**
וּבֹא הַבַּיִת וְסִמַּךְ יָדוֹ עַל הַקִּיר וַיִּשְׁכַּח הַנֶּחֱשׁ - וכאשר ינוס מן הדב, ישען על קיר ביתו וישכחו נחש.
כ. הֲלֹא חֲשֹׁךְ יוֹם ה', וְלֹא אֹר, וְאֶפֶל, וְלֹא נֶגֶה לוֹ - הלא יום הפורענות, הוא יום של חושך ואפילה, ולא יום של אור ונוגה (אור).
כא. שְׁנֵאתִי, מְאֵסֵתִי חֲגִיכֶם - שנאתי ומאסתי בקרבנות, שמביאים אתם בימי חג ומועד,
וְלֹא אֶרִיחַ בְּעֶצְרֵיכֶם - ולא אריח בריח העולה מקרבנותיכם, בימים שאתם נעצרים ומתכנסים לפני.
כב. כִּי אִם תַּעֲלֹוּ לִי עֹלוֹת, וּמִנְחֹתֵיכֶם, לֹא אֶרְצֶה - גם כשתעלו לפני עולות, ותביאו לפני מנחות, לא יהיו לרצון לפני,
וְשִׁלֶּם מְרִיאֵיכֶם - וקרבן שלמים מבהמות שמנות,
לֹא אֶבִּיט - לא אביט אליהם, ולא יהיו לרצון לפני.
כג. הֲסִיר מַעְלֵי הַמּוֹן שְׂרִיץ - הסירו מלפני את המון השירים, ששרים הללוים לפני, בזמן הקרבת הקרבנות,
וְזִמַּרְתָּ נְבִלִיךָ לֹא אֶשְׁמַע - וכן את נגינת הנבלים בְּיַדֵּי הַלְלוֹים - לא אשמע.
כד. וַיִּגַּל כְּמִים מִשְׁפָּט - המשפט והצדק שעזבתם,³ גלו אותו, כְּמִי מַעֲנֵן הַנוֹבְעִים ומתגלים בארץ,
וְצִדְקָה כָּנַחֵל אֵיתָן - ואת הצדק שעזבתם, התמידו לקיים כְּמִי נַחֵל אֵיתָן. (שמימיו אינם פוסקים)
כה. הַזִּבְחִים וּמִנְחָה, הַגִּשְׁתֶּם לִי בַמִּדְבָּר אֲרֻבְעִים שָׁנָה בֵּית יִשְׂרָאֵל - האם במדבר הקרבתם לפני קרבנות ! ? (ואין הקרבת הקרבנות, תנאי להיות רצויים לפני)
כו. וַיִּשְׁאַתֶּם אֶת סִכּוֹת מַלְכְּכֶם, וְאֵת כִּיּוֹן צִלְמֵיכֶם, כּוֹכַב אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם לָכֶם - אך אתם מחזיקים בע"ז, וע"כ, תשאו אותם עמכם לגלות. (סככות, כיוון, כוכב- שמות ע"ז)
כז. וְהִגְלִיתִי אֶתְכֶם מִהַלְאָה לְדַמְשֶׁק - תגלו רחוק יותר מדמשק שבארם,
אָמַר ה' אֱלֹהֵי צְבָאוֹת שְׁמוֹ:

² כמו שאמר ישעיהו: "האמרים ימהר יחשיך מעשהו למען נקאה..." ישעיהו ה', יט'.

³ כמו: "...וצדקה- לארץ הניחו", לעיל ה' ז'.

פרק ו

א. הוּי הַשְּׂאֲנָנִים בְּצִיּוֹן - אוֹי, עַל הַיּוֹשְׁבִים בְּשִׁקְטָא וּבְשִׁלְנָה בְּצִיּוֹן, (וּבּוֹטְחִים, שְׁלֹא תִבּוֹא עֲלֵיהֶם הָרָעָה)

וְהַבְּטָחִים בְּהַר שְׁמֶרֶון - וְאוֹי, עַל הַיּוֹשְׁבִים בְּבִטְחוֹן בְּהַר שׁוֹמֶרֶון, שְׁלֹא תִבּוֹא עֲלֵיהֶם הָרָעָה, נִקְבִּי רֹאשִׁית הַגּוֹזִים - שִׁישְׂרָאֵל הִיוּ נִקְוִים בְּשֵׁם יִשְׂרָאֵל כַּמּוֹבַחֲרִים וְנִעְלִים מִכָּל הָעַמִּים, וּבָאוּ לָהֶם בֵּית יִשְׂרָאֵל - וְעַתָּה, בָּאוּ וּלְמַדּוּ לַהֲרַע כָּכָל הַגּוֹיִים.

ב. עֲבְרוּ כָלֵנָה וְרָאוּ, וְלָכוּ מִשֵּׁם חֲמַת רַבָּה, וְרָדוּ גַת פְּלִשְׁתִּים - לָכוּ לַעֲמִים: כָּלֵנָה, חֲמַת הַגְּדוֹלָה, גַּת שְׂבַפְלִישְׁתִּים,

הַטּוֹבִים מִן הַמַּמְלָכוֹת הָאֵלֶּה - הָאֵם מַלְכוּתָם טוֹבָה יוֹתֵר מִמַּלְכוּת יִהוּדָה אוֹ יִשְׂרָאֵל !?

אִם רַב גְּבוּלָם מִגְּבולֵכֶם - אוֹ הָאֵם גְּבוּל אֶרֶץ גְּדוֹלָה יוֹתֵר מִגְּבוּל אֶרֶץכֶּם !? וּמִדּוּעַ אֵיכָּךְ, מֵאִסְתֵּם בְּדֶרֶךְ ה' וְהִלַּכְתֶּם בְּדַרְכֵיהֶם ?

ג. הַמִּנְדִּים, לְיוֹם רָע - מִנִּיעִים וּמִקְרָבִים אֶת עַצְמָם, לְיוֹם שֶׁתִּבּוֹא עֲלֵיהֶם הָרָעָה, (בַּמַּעֲשִׂיָּהם הָרָעִים)

וְתִגִּישׁוּן שַׁבֹּת חֲמָס - מִגִּישִׁים וּמִקְרָבִים אֶת עַצְמָכֶם בַּמַּעֲשִׂיכֶם הָרָעִים, לְגָלוּת מֵאֶרֶץכֶּם, וּבְגָלוּת יַחֲמִסוּ (יִגְזְלוּ) אֶתְכֶם.

ד. הַשֹּׁכְבִים עַל מִטּוֹת שֵׁן - שֶׁהִיוּ מַעֲנִיגִים אֶת עַצְמָם לִשְׁכַּב עַל מִטּוֹת מִפּוֹאֲרוֹת, הַעֲשִׂיּוֹת מִשֵּׁן הַפִּיל,

וְסִרְחִים עַל עֲרֻשׁוֹתָם - שׁוֹטְחִים אֶת עַצְמָם עַל הַמִּיטּוֹת, (כְּמוֹ: "...וְהָיָה סִרְחָם עַל צִדֵּי הַמִּשְׁכָּן מִזָּה וּמִזָּה לְכַסְתּוֹ": שְׁמוֹת כִּי יִגֹּ')

וְאֹכְלִים פָּרִים מִצֶּאֱן - אוֹכְלִים, אֶת הַכִּבְשִׁים הַשְּׂמִנּוֹת שֶׁבְּצֶאֱן,

וְעֹגְלִים מִתּוֹךְ מִרְבֵּק - וְעֹגְלִים, לִקְחוּ מִהֶמְרֵבֶק, (מִרְבֵּק - מִקּוֹם שֶׁמִּפְטָמִים אֶת הַבָּקָר).

ה. הַפְּרִטִים עַל פִּי הַנֶּבֶל - מִנְגָּנִים, וּפּוֹרְטִים לְהִנָּאתָם עַל מִיתְרֵי הַנֶּבֶל,

כְּדוֹיֵד חָשְׁבוּ לָהֶם כְּלִי שִׁיר - וּמַחֲשִׁיבִים אֶת עַצְמָם, כְּדוֹד הַמֶּלֶךְ שֶׁהִיָּה מִנְגֵּן לִכְבוֹד ה',

ו. הַשֹּׁתִים בְּמִזְרְקֵי יֵין - שׁוֹתִים יֵין בַּמִּזְרָק (כְּלִי גָדוֹל) וְלֹא בַּגְבִּיעִים,

וְרֹאשִׁית שְׂמָנִים יִמָּשְׁחוּ - וּבִשְׂמָנִים חֲשׁוּבִים, מוֹשְׁחִים אֶת גּוֹפֵם,

וְלֹא נָחְלוּ עַל שֶׁבֶר יוֹסֵף - וְעַל הַשֶּׁבֶר, שָׁבָא עַל בֵּית יוֹסֵף (מַלְכוּת יִשְׂרָאֵל) לֹא הִיוּ עוֹשִׂים עַצְמָם כְּחֹלִים וְכוֹאֲבִים.

ז. לָכֵן - מִפְּנֵי שֶׁבִקְשׁוּ לַעֲצֹמֶם רֹאשׁ תַּעֲנוּגוֹת (תַּעֲנוּגוֹת מוֹבַחֲרוֹת וּמִשׁוּבָחוֹת), וְלֹא הִחֲלוּ אֶת עַצְמָם עַל שֶׁבֶר בֵּית יוֹסֵף,

עַתָּה יִגְלוּ בְּרֹאשׁ גָּלִים - כַּעַתָּה, הֵם יִהְיוּ גּוֹלִים בְּגָלוּת קֶשֶׁה וְרָעָה, (רֹאשׁ גּוֹלִים - הַגָּלוּת הַקֶּשֶׁה שֶׁבְּגָלוּיּוֹת)

וְסִר מִרְיָח סִרְחִים - וְיִסּוֹר מֵהֶם רִיבּוֹי הַמַּשְׁתָּאוֹת הָעוֹדְפוֹת שֶׁהִיוּ עוֹשִׂים.

ח. נִשְׁבַּע ה' אֱלֹהִים בְּנַפְשׁוֹ, נֶאֱמַר ה' אֱלֹהֵי צַבָּאוֹת - נִשְׁבַּע ה' בַּעֲצָמוֹ וּבְרַצּוֹנוֹ,

מִתְאַבֵּא אֲנִכִּי אֶת גִּאוֹן יַעֲקֹב - מִתְעַב וּשְׁוֹנָא אֲנִי, אֶת גִּאוֹנוֹתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל,

וְאַרְמְנֵתִיו שְׁנֵאתִי - וְאֶת הָאֶרְמוֹנוֹת שֶׁהִיוּ מִתְעַנְגִּים בָּהֶם - שְׁנֵאתִי,

וְהִסְגֵּרְתִּי עִיר וּמְלָאָה - וְלָכֵן, אֲסַגֵּיר בֵּיד הָאוֹיִיב, אֶת הָעִיר וְאֶת כָּל אֲשֶׁר בָּהּ.

ט. וְהָיָה אִם יוֹתֵרוּ עֲשָׂרָה אֲנָשִׁים בְּבֵית אֶחָד - אִפִּילוֹ אִם יִנָּצְלוּ מֵהָאוֹיִיב עֲשָׂרָה אֲנָשִׁים, וְיִתְחַבְּאוּ בְּבֵית אֶחָד,

וְיָמוּתוּ - יָמוּתוּ גַם הֵם לְבִסּוֹף - בֵּיד הָאוֹיִיב.

י. וְנִשְׂאוּ דוֹדוֹ - אֶת עַצְמוֹת כָּל אֶחָד, יֵשָׁא דוֹדוֹ (קְרִיב מִשְׁפָּחָתוֹ),

וּמִסְרָפוֹ, לְהוֹצִיא עֲצָמִים מִן הַבֵּית - הַמְצִיל לַפְּחוֹת אֶת עַצְמוֹתָיו מִן הַשְּׂרִיפָה, (מִסְרָפוֹ - מְצִילוֹ מִלֵּה שָׂרֵף)

וְאָמַר לְאִשּׁוֹ בִּירְכָתִי הַבֵּית - וַיֹּאמֶר לָאָדָם הַנִּמְצָא בִּקְצֵה הַבֵּית פְּנִימָה:

הָעוֹד עִמָּךְ - הָאִם יֵשׁ עוֹד אָדָם חַי בְּבֵית,

וְאָמַר אָפֶס - וְהָשִׁיב לוֹ: אֵין,

וְאָמַר הֵס, כִּי לֹא לְהַזְכִּיר בְּשֵׁם ה' - וַיִּשָּׁב לוֹ הַשְּׁוֹאֵל, שְׁתוֹק ! אֵל תִּהְרַהֵר אַחֵר מִידַת הַדִּין, כִּי נִשְׂרָפוּ מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הִזְכִּירוּ שֵׁם ה' עַל פִּיהֶם.

יא. כִּי הִנֵּה ה' מִצָּנָה, וְהִכָּה הַבֵּית הַגָּדוֹל רְסִיסִים - כִּי הִנֵּה מִצּוּחַ ה', וַיִּכָּה הָאוֹיִיב כָּל בֵּית גְּדוֹל לְהַכְּכוֹ לְרִסְסִים קִטְנִים,

וְהַבֵּית הַקָּטָן, בְּקַעֲיִם - וְכָל בֵּית קָטָן יִבְקָעוּ וַיִּהָרְסוּ.

יב. הִירְצוֹן בְּסֹלַע סוֹסִים - הַיּוֹכֵל סוֹס לְרוֹץ בֵּין הַסִּלְעִים ?

אִם יִחְרֹשׁ בְּבִקְרִים - הַיּוֹכֵל בָּקָר, לְחַרוֹשׁ בֵּין הַסִּלְעִים ? (הֲלֹא יִשְׁבְּרוּ רִגְלֵיהֶם !)

כִּי הִפְכֵתָם לְרֹאשׁ, מִשְׁפָּט - אֵדךְ אֶתְם, אֶת הַמִּשְׁפָּט צִדֵּק, שֶׁהוּא דָבָר טוֹב וּמִתּוֹק, הִפְכֵתָם לְמִשְׁפָּטִי רָשָׁע הַדּוֹמִים לְרֹאשׁ, לַעֲשֹׁב מֶר,

וּפְרִי צִדֵּקָה, לְלַעֲנָה - וְאֶת פִּירוֹת מִשְׁפָּט הַצִּדֵּק, שֶׁהֵם שְׁלוֹם וְשִׁלּוּחַ, הִפְכֵתָם לְלַעֲנָה, לַעֲשֹׁב מֶר.

יג. הַשְּׂמִיחִים, לֹלֵא דָבָר - הַשְּׂמִיחִים בַּעֲשָׂרָם, שֶׁהוּא דָבָר שְׂאִינוֹ בֶּר קִיּוֹם,

הָאֲמָרִים, הֲלוֹא בְּחִזְקָנוּ, לְקַחְנוּ לָנוּ קִרְנִים - הָאוֹמְרִים: הֲלֹא בְּרֹב כּוֹחוֹנוּ, הִשְׁגָּנוּ אֶת כָּל רִכּוּשֵׁנוּ וְחוֹזְקָנוּ.

יד. כִּי הִנְנִי מִקִּים עֲלֵיכֶם בֵּית יִשְׂרָאֵל, נֶאֱמַר ה' אֱלֹהֵי הַצַּבָּאוֹת, גּוֹי - הִנְנִי מַעֲמִיד עֲלֵיכֶם עִם, שִׁיבּוֹא עֲלֵיכֶם בֵּית יִשְׂרָאֵל,

וְלַחְצוֹ אֶתְכֶם, מִלְּבֹא חֲמַת - שֶׁבְּצַפּוֹן,

עַד נַחַל הָעַרְבָּה - שֶׁבְּדָרוֹם.

פרק ז

א. כֹּה הָרְאֵנִי ה' אֱלֹהִים - במראה הנבואה,
וְהִנֵּה יוֹצֵר גִּבִּי - והנה יוצר ה' ארבה,
בְּתַחֲלַת עֲלוֹת הַלֶּקֶשׁ - שיבוא על העשב
המתאחר לצמוח, עד זמן המלקוש,
וְהִנֵּה לֶקֶשׁ, אַחֵר גִּזֵּי הַמֶּלֶךְ - ולקש זה, צמח
אחר שנגזז ונקצר העשב, למאכל בהמות המלך.
ב. וְהִנֵּה אִם כָּלָה לֶאֱכֹל אֶת עֵשֶׂב הָאָרֶץ -
וכאשר ראה עמוס, שכילה הארבה את כל עשב
הארץ,
וַאֲמַר ה' אֱלֹהִים, סֵלַח נָא, מִי יָקוּם יַעֲקֹב בִּי
קֶטֶן הוּא - בקש עמוס מה', שיסלח לעם
ישראל, מפני שעם קטן הוא, ואין בכוחו לעמוד
בגזירה קשה כזו.
ג. נַחֵם ה' עַל זֹאת - התחרט ה' על גזירה זו
כתפילת עמוס,
לֹא תִהְיֶה אָמַר ה' - ולא תבוא על ישראל.
ד. כֹּה הָרְאֵנִי ה' אֱלֹהִים - במראה הנבואה,
וְהִנֵּה קָרָא - ה' למלאכים,
לָרֵב בָּאֵשׁ ה' אֱלֹהִים - לבוא במריבה עם
ישראל, ולשרפם באש,
וְתֹאכַל אֶת תְּהוֹם רַבָּה - וחוזק האש, ישרוף
ויגיבש, אפילו את מי התהומות הגדולים,
וְאֶכְלָה אֶת הַחֶלֶק - ותשרוף את חלקות השדות.
ה. וַאֲמַר ה' אֱלֹהִים, חֲדַל נָא, מִי יָקוּם יַעֲקֹב בִּי
קֶטֶן הוּא - בקש עמוס מה', שימנע מלהביא
רעה זו על ישראל, מפני שעם קטן הוא, ואין
בכוחו לעמוד בגזירה קשה כזו.
ו. נַחֵם ה' עַל זֹאת - התחרט ה' על גזירה זו
כתפילת עמוס,
גַּם הִיא לֹא תִהְיֶה אָמַר ה' אֱלֹהִים - ואף גזירה
זו, לא תבוא על ישראל.
ז. כֹּה הָרְאֵנִי - במראה הנבואה,
וְהִנֵּה ה' נֹצֵב עַל חוֹמַת אֲנָךְ - כביכול, עומד ה'
על חומה, הנבנית על פי אֲנָךְ, קו משקולת המכֹּון
את בוני החומה - לבנותה ביושר,
וּבִידּוֹ אֲנָךְ - וביד ה', קו המשקולת.⁴
ח. וַאֲמַר ה' אֵלַי, מָה אַתָּה רֹאֶה עָמוֹס, וַאֲמַר
אֲנִי,
וַאֲמַר ה', הִנְנִי שָׁם אֲנִי בְּקֶרֶב עַמִּי יִשְׂרָאֵל -
הרי אני דן את ישראל על פי שורת הדין, (כיושר
הַאֲנִי)
לֹא אוֹסִיף עוֹד עֲבוֹר לוֹ - ולא אוסיף עוד, לרחם
עליהם, ולעבור על שורת הדין.

ט. וְנִשְׁמָו בְּמוֹת יִשְׁחָק - הבמות שהעמידו בני
יצחק, יהיו שממה,
וּמִקִּדְשֵׁי יִשְׂרָאֵל יִחָרְבוּ - ומקדשי הע"ז שלהם -
יחרבו,
וְקִמַּמְתִּי עַל בֵּית יִרְבְּעָם בְּחָרֵב - ואקום על בית
מלכות ירבעם בן יואש מלך ישראל - להכותם
בחרב.
י. וַיִּשְׁלַח אֲמַצְיָה כֹּהֵן בֵּית אֵל, אֶל יִרְבְּעָם מֶלֶךְ
יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר - אמציה, כהן בבית הע"ז שבבית
אל, שלח לירבעם בן יואש מלך ישראל,
קֶשֶׁר עֲלֶיךָ עָמוֹס בְּקֶרֶב בֵּית יִשְׂרָאֵל - קשר
עליך, עמוס הנביא קשר של מרידה בתוך בית
ישראל,
לֹא תוֹכַל הָאָרֶץ לְהַכִּיל אֶת כָּל דְּבָרָיו - לא יוכלו
אנשי הארץ, לסבול את גודל הרעה שמנבא.
יא. כִּי כֹה אָמַר עָמוֹס, בְּחָרֵב יָמוּת יִרְבְּעָם -
שניבא עמוס שירבעם ימות בחרב, (ובאמת ניבא רק
על בית ירבעם, ולא על ירבעם עצמו)
וַיִּשְׂרָאֵל, גָּלָה יִגְלָה מֵעַל אֲדָמָתוֹ - וכל ישראל
יגלו מעל אדמתם. (ולא קבל ירבעם דבריו להרע לעמוס)
יב. וַאֲמַר אֲמַצְיָה אֶל עָמוֹס,
חַזֵּה - נביא!
לֵךְ בָּרַח לָךְ אֶל אֶרֶץ יְהוּדָה - לך ברח מכאן אל
מלכות יהודה,
וְאֶכַּל שֵׁם לָחֵם - שם יפרנסו אותך ויתנו לך
לחם,
וְשֵׁם תִּנְבֵּא - ושם תנבא נבואות רעות כאלו.
יג. וּבֵית אֵל לֹא תוֹסִיף עוֹד לְהִנָּבֵא - ובבית אל,
אל תוסיף לנבא,
כִּי מִקִּדְשׁ מֶלֶךְ הוּא - מקום ארמון מלך ישראל,
וּבֵית מַמְלָכָה הוּא - ומקום ממלכתו בבית אל
הוא, ולא יתנו לך להוסיף לנבא כאן.
יד. וַיַּעַן עָמוֹס וַאֲמַר אֶל אֲמַצְיָה, לֹא נָבִיא אֲנִי
וְלֹא בֶן נָבִיא אֲנִי - לא אני ולא אבי, נביאי
שקר, המקבלים שכר על נבואותינו,
כִּי בּוֹקֵר אֲנִי - כי מגדל בקר אני,
וּבּוֹלֵס שִׁקְמִים - ומחפש בעצי השקמה, לראות
איזה מהם אקצוץ, (לשפח גדילת העץ, או לעשות ממנו
קורות).
טו. וַיִּקְחֵנִי ה' מֵאַחֲרֵי הַצֹּאן, וַאֲמַר אֵלַי ה', לֵךְ
הִנָּבֵא אֶל עַמִּי יִשְׂרָאֵל - כשעמדתי אחר הצאן
בעבודתי, לקח אותי ה', וציוה אותי לנבא
לישראל.

⁴ אֲנִי - הוא בדיל מתכת, הקשור בקצה חוט. וכשמטיל העומד על החומה את האֲנִי, מִכֹּון החוט את הבונים - לישר את בנין החומה; כמו שראינו בישעיהו לא' יא: "וַיִּרְשׁוּהָ קֶאֱת וְקִפּוֹד, וַיִּנְשׂוּף וְעָרֵב יִשְׁכְּנוּ בָּהּ, וְנָטָה עָלֶיהָ קוֹ תִּהְיֶה וְאֶבְגִּי בַּהֲוִי"

טז. וְעַתָּה שְׁמַע דְּבַר ה' - אֲמַצִּיהָ,

אֲתָה אָמַר לֹא תִנָּבֵא עַל יִשְׂרָאֵל,

וְלֹא תִטִּיף עַל בֵּית יִשְׁחָק - וְלֹא תִנָּבֵא עַל בֵּית יִצְחָק. (בית ישראל.)

יז. לָכֵן כֹּה אָמַר ה', אֲשַׁתֶּךָ בְּעִיר תִּזְנֶה - אֲשַׁתְךָ אֲמַצִּיהָ, תִּזְנֶה תַּחֲתֶיךָ בְּעִיר (שִׁתְּזָנָה בְּרָצוֹנָה וּבִגְלוּי),

וּבְנֶיךָ וּבְנֹתֶיךָ בַּחֲרֹב יָפְלוּ,

וְאֲדָמְתְּ בַּחֲבֹל תַּחֲלֹק - וְאֲדָמְתְּ, יַחֲלֹק הָאוֹיֵב בַּחֲבֹל הַמִּידָה,

וְאֲתָה עַל אֲדָמָה טְמֵאָה תָמוּת - וְאֲתָה תָמוּת בִּגְלוּת,

וְיִשְׂרָאֵל גָּלָה יִגְלָה מֵעַל אֲדָמָתוֹ:

פרק ח

א. כֹּה הָרָאֵנִי ה' אֱלֹהִים - בְּמִרְאֵה הַנְּבוּאָה,

וְהִנֵּה פְּלוּב קִיץ - וְהִנֵּה סַל מִלֵּא בִּפְיֹת קִיץ.

ב. וַיֹּאמֶר מָה אֲתָה רֹאֶה עָמוּס, וַאֲמַר פְּלוּב קִיץ, וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי,

בָּא הַקֶּץ אֶל עַמִּי יִשְׂרָאֵל - כָּלֹב הַקִּיץ, מִרְמֹז עַל כֵּךְ שֶׁבֶא הַקֶּץ (הַסּוּף) עַל עַמִּי יִשְׂרָאֵל,

לֹא אוֹסִיף עוֹד עֲבוֹר לוֹ - לֹא אוֹסִיף עוֹד לִסְלוֹחַ לוֹ, וְלַהֲעִבִיר פִּשְׁעוֹ מִלִּפְנֵי.

ג. וְהִילֵּלוּ שִׁירֹת הַיֵּכָל בַּיּוֹם הַהוּא, נֹאֵם ה' אֱלֹהִים - הַשִּׁירֹת שֶׁהֵיוּ שָׂרִים בַּהִיכְלוֹת הַמִּשְׁתָּה, יִהְיוּ לָהֶם לִילָלָה,

כִּבְּהִימֵי רִבִּים יִהְיוּ הַהֲרוּגִים בְּכָל מָקוֹם, בְּכָל מָקוֹם הַשְּׁלִיךְ הֵם - וּבְכָל מָקוֹם יֹאמְרוּ אִישׁ לְרֵעֵהוּ: הֵם, שִׁקְטוּ, הֲלֹא עַל פִּי שׁוֹרֵת הַדִּין, בֹּא הַעוֹנֵשׁ לַהֲרוּגִים אֵלָיו.

ד. שְׁמַעוּ זֹאת - שָׁמְעוּ נְבוּאָה זוֹ, הַשְּׂאֲפִים אֲבִיוֹן - אַתֶּם, שִׁבְעוֹשֶׁק וּבְמִרְמָה, שֶׁאַתֶּם עוֹשִׂים עִם הָאֲבוֹיוֹנִים, כֹּאִילוּ בּוֹלְעִים אוֹתָם,

וְלִשְׁבִּית עֲנִי אֶרֶץ - וְעִסּוּקִים בַּלְּהִשְׁבִּית וּלְבַטֵּל מִן הָעוֹלָם אֶת הָעֲנִיִּים שֶׁבָּאֶרֶץ.

ה. לֹאֲמַר - וְאוֹמְרִים: מִתִּי יַעֲבֹר הַחֹדֶשׁ - מִתִּי יַעֲבֹר הַחֹדֶשׁ שְׁבוּ הַתְּבוּאָה נִמְכַּרְתָּ בִּזְלוֹ,

(חֹדֶשׁ הַקִּצֵּר, שֶׁבּוּ מִקְבָּלִים הָעֲנִיִּים אֶת מִתְּנוּתֵיהֶם) וְנִשְׁבִּירָה שְׁבִירָה - וְכִשְׁיַעֲבֹר חֹדֶשׁ זֶה, נִמְכּוֹר לְעֲנִיִּים אֶת הַתְּבוּאָה בְּיוֹקֶר,

וְהַשְׁבֵּת - וּמִתִּי תַעֲבֹר שְׁנַת הַשְּׁמִיטָה, (שֶׁאַחֲרֵי הַשְּׁמִיטָה שֶׁבָּה לֹא זֹרְעִים, מִתִּיקֶרֶת הַתְּבוּאָה)

וְנִפְתָּחָה בֵּר - וְאִז, נִפְתַּח אֶת אוֹצְרוֹת הַתְּבוּאָה לְמַכִּירָה,

לְהַקְטִין אֵיפָה - וְכֵן, מִרְמִים בְּמַכִּירָה, עֵינֵי שְׁמַקְטִינִים אֶת מִידַת הָאֵיפָה, (הַמִּידָה, שֶׁבָּה מוֹדִדִים אֶת נֶפֶח הַתְּבוּאָה הַנִּמְכַּרְתָּ),

וְלַהֲגִדִּיל שֶׁקֶל - וּמַגְדִּילִים אֶת מִשְׁקַל הָאֶבֶן, הַשּׁוֹקֵלֶת אֶת הַכֶּסֶף (הַנִּיתָן בְּתִמְרוֹה לְתְּבוּאָה),

וְלַעֲנוֹת מֵאֲזִנֵּי מִרְמָה - וּמַעֲקֻמִּים אֶת הַמֵּאֲזִנִּים, הַשּׁוֹקֵלֹת אֶת הַתְּבוּאָה. (כֵּךְ שִׁיחִיו מִרְמֹת אֶת הַקּוֹנָה.)

ו. לְקִנּוֹת בְּכֶסֶף דָּלִים - כְּשִׁיגְמַר כֶּסֶף הַדָּלִים לְגַמְרִי, יִקְנוּ אוֹתָם בְּכֶסֶף - לְעַבְדִּים,

וְאֲבִיוֹן, בְּעֲבוּר נַעֲלִים - וְאֶת הָאֲבִיוֹן, (שֶׁגְּרוּעַ הוּא מִן הַדָּל), נִקְנָה לְעַבֵּד בְּדָבָר מוֹעֵט, כְּנַעֲלִים,

וּמִפֶּל בֵּר נִשְׁבִּיר - וְלַעֲנִיִּים, נִמְכּוֹר אֶת הַפְּסוּלָה, הַנוֹפֶלֶת מִן הַתְּבוּאָה.

ז. נִשְׁבַּע ה' בְּגִאוֹן יַעֲקֹב - נִשְׁבַּע ה', בְּגִדּוּלָה שֶׁנָּתַן לְיִשְׂרָאֵל, (לְבֵית יַעֲקֹב),

אִם אֲשַׁפֵּחַ לְנִצָּחַ פֶּל מַעֲשֵׂיהֶם - שֶׁלֹּא אֲשַׁכַּח לְעוֹלָם אֶת כָּל מַעֲשֵׂיהֶם הָרָעִים.

ח. הֵעַל זֹאת לֹא תִרְגֹּז הָאֶרֶץ - הָאֵם עַל מַעֲשִׂים כֹּאֵלוּ, לֹא אֲרַעִיד אֶת הָאֶרֶץ,

וְאֲבַל כָּל יוֹשֵׁב בָּהּ - וְאֲשַׁחֲתִי אֶת הַיּוֹשְׁבִים בָּהּ, וְעֲלֹתָהּ כְּאוֹר כְּלָה - וְאֲעַלָּה מִים עַל כָּל הָאֶרֶץ לְהַשְׁחִיתָהּ, כְּמִי הַיָּאוֹר הָעוֹלִים וּמַצִּיפִים אֶת הַשְּׂדוֹת,

וְנִגְרָשָׁה - וְהַמִּים, יִשְׁטְפוּ וְיִגְרָשׁוּ כָל רֶפֶשׁ וְלִיכְלוֹךְ עַל הָאֶרֶץ, (נִמְשַׁל: שֶׁתְּבוּאָה הַפּוֹרְעָנוּת עַל הָרָשָׁעִים) וְנִשְׁקָעָה, כִּיאוֹר מַצְרִים - וְאַחֲרֵי שִׁישׁוּבוֹ לְמִקְוֵם כְּמִי הַיָּאוֹר, יִשְׁקַע הָרֶפֶשׁ, וְיִשׁוּבוּ הַמִּים לְהִיּוֹת צְלוּלִים,

(נִמְשַׁל: שֶׁאַחֲרֵי הַפּוֹרְעָנוּת, תְּבוּאָה הַנּוֹחָה לְצַדִּיקִים) וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא נֹאֵם ה' אֱלֹהִים,

וְהִבֵּאתִי הַשֶּׁמֶשׁ בְּצַהָרִים - הַשֶּׁמֶשׁ, תִּשְׁקַע כְּבִיכּוֹל, בְּצַהָרִים, (מִשַּׁל לְגִדּוּל הָרָעָה),

וְהַשְׁכַּתִּי לָאֶרֶץ בַּיּוֹם אוֹר - וְאַחֲשִׁיד אֶת הָאֶרֶץ, בְּזִמְנֵי אוֹר הַיּוֹם.

י. וְהִפְכַּתִּי חֲגִיכֶם לְאֲבָל - אֶת יְמֵי הַחַג, אֶהְפּוֹךְ עֲלֵיכֶם לְיְמֵי אֲבָל,

וְכָל שִׁירֵיכֶם לְקִינָה - וְאֶת הַשִּׁירִים שֶׁהֵיוּ שָׂרִים, אֶהְפּוֹךְ לְקִינּוֹת,

וְהַעֲלִיתִי עַל כָּל מִתְּנִים, שֶׁק - וְיַעֲלוּ וְיִחַגְרוּ עַל מִתְּנֵיהֶם - שִׁקִּים, (כְּדֹרֶךְ צַעַר וְאֲבִילּוֹת),

וְעַל כָּל רֹאשׁ קֶרְחָה - וְיִקְרָחוּ קֶרְחָה בְּרֹאשׁם, (מִרִּישַׁת הַשִּׁיעַר מְרֹב צַעַר)

וְשִׁמְתִּיהָ כְּאֲבָל יָחִיד - וְאַחֲזַק אֶת רַעְתָּם כָּל כֵּךְ, שֶׁתִּהְיֶה כְּאֲבָל, שֶׁמִּתְּאָבֵל אָדָם עַל בְּנוֹ יָחִידוֹ,

וְאַחֲרִיתָהּ - וְסוּף הָרָעָה, בַּיּוֹם מָר - תִּהְיֶה כִּיּוֹם מָר, שֶׁאֵין בּוֹ כָּל תִּקְוָה.

ג. ואם יחבאו בראש הפרמל, משם אחפש ולקחתים - ואם יתחבאו בהר הכרמל, אחפש ואקח אותם משם, ואם יסתרו מנגד עיני בקרקע הים, משם אצוה את הנחש ונשכם - ואף אם יסתתרו בקרקע הים (בעומק הים), אצוה על הליתן וישך אותם. ד. ואם ילכו בשבי לפני איביהם, משם אצוה את החרב והרגתם - גם את אלו, שילכו בשבי ויגלו, אצוה על חרב האוייב ותהרוג אותם, ושמתי עיני עליהם לרעה ולא לטובה - אתן את עיני, לעשות עמהם רעה ולא טובה. ה. וה' אלוקים הצבאות - וה', שהוא האלוקים על כל הצבאות, (צבא השמים וצבא הארץ) הנוגע בארץ ותמוג, ואבלו כל יושבי בה - שנוגע בארץ, מיד נמסה, ונכרתים כל היושבים בה, ועלתה פאר פלה - ומעלה מים על כל הארץ להשחיתה, כמי היאור העולים ומציפים את השדות, והמים, מעלים כל רפש וליכלוך על הארץ, (נמשל: שתבוא הפורענות על הרשעים) ושיקעה פאר מצרים - ואחר שישבו למקומם כמי היאור, ישקע הרפש, וישבו המים להיות צלולים, (נמשל: שאחר הפורענות, תבוא הרחוקה לצדיקים) ו. הבונה בשמים מעלותיו - הלא ה', הוא הבונה בשמים הגלגלים זה למעלה מזה, ואגדתו על ארץ יסדה - והוא המקבץ את הבריות על הארץ, הקורא למי הים - והוא הקורא למי הים המלוחים, לעלות למעלה וליצור עננים, וישפכם על פני הארץ - והוא השופך מהעננים מים מתוקים על הארץ להשקותה, ה' שמו - אדון הכל שמו. (וכיצד תחשבו להמלט מפניו). ז. הלא כבני כשניים אתם לי בני ישראל, נאם ה' - הלא כמו בני כוש שעבדים הם לאדוניהם, כך אתם בניי, קנויים לי (לה') לעולם לעבדים, הלא אתם ישראל העליתי מארץ מצרים - הלא רק אתכם הוצאתי מארץ מצרים, להיות לי לעבדים. ופלטתיים מכפתור - וכי את פלישתים שגלו מכפתור הוצאתי מגלותם !! וארם מקיר - וכי את ארם שגלו לעיר קיר אוציא מגלותם !! ח. הנה עיני ה' אלוקים בממלכה החטאה - הנה עיני ה' מתבוננות על מלכות אפרים הרשעה, והשמדתי אתה מעל פני האדמה - וישמיד את מלכות אפרים מעל פני האדמה, אפס, כי לא השמיד אשמיד את בית יעקב נאם ה' - אך את המון העם לא אשמיד. (שרק המלכות תאבד)

יא. הנה ימים באים נאם ה' אלוקים, והשלחתי רעב בארץ, לא רעב ללחם ולא צמא למים, כי אם לשמע את דברי ה' - הנה ימים באים (ימי בית שני וגלותו זו), שיתאו ישראל, כרעבים וצמאים, לשמוע דבר נבואה. יב. ונעו - ינועו לחפש דבר נבואה מה', מים עד ים - מים סוף שבדרום, ועד הים התיכון במערב, ומצפון ועד מזרח - ומהצפון ועד המזרח, ישוטטו לבקש את דבר ה', ולא ימצאו - ישוטטו לבקש דבר ה', אך לא ימצאו, מפני שתפסק הנבואה מישראל. יג. ביום ההוא תתעלפנה הבתולות היפות, והבחורים בצמא - בימים ההם, יהיו הבתולות כמתעלפות, והבחורים יהיו כצמאים, מרוב ההשתוקקות לשמוע דבר ה'. (אפילו הבתולות והבחורים, שדרכם להתעסק בתענוגי העולם) יד. הנשבעים באשמת שמרון - כמו שלעתיד לבוא יתאו ישראל לדבר ה' ית', כעת, הם נשבעים בשם העיז שבשומרון, (שהיא האשמה של אנשי שומרון), ואמרו חי אלהיך דן - שאומרים ונשבעים בשם העיז (העגל) שבדן, וחי, דרך פאר שבע - וכן, אלו ההולכים מבאר שבע שבגבול דרום - לדן שבצפון, היו נשבעים בשם העגל שבדן. (חי - לשון שבועה) ונפלו ולא יקומו עוד - ואלו הרשעים, יפלו ולא יקומו. **פרק ט** א. ראיתי את ה' נצב על המזבח - ראה במראה הנבואה, את כבוד ה' עומד ליד המזבח שבמקדש, ויאמר ה' הכפתור - ואמר למלאך להכות את המשקוף שמעל מזוזות ההיכל, (המשקוף נקרא כפתור, מפני שמקושט בכפתורים) וירעשו הספים - ועל ידי כן ינועו בחזקה מזוזות ההיכל, ובצעם בראש פלם - יחתוך ויכרות את הכהנים, שהם ראשי העם, (משל הכאת הכפתור שהוא ראש הפתח, מרמז שמואס בעבודת הכהנים שהם בראש העם) ואחריתם, בחרב אהרג - ואת שאר העם - בחרב אהרוג. (אחרית ראשי העם, הכהנים, הם העם) לא ינוס להם נס, ולא ימלט להם פליט - לא יהיה מהם, מי שינוס וינצל מהרעה. ב. אם יחתרו בשאול, משם ידי תקחם - גם אם יחפרו באדמה, לנסות להמלט, משם תקח אותם יד ה', ואם יעלו השמים משם אורידם - ואף אם כביכול, יעלו לשמים - משם אוריד אותם להכותם

ט. **כִּי הִנֵּה אֲנֹכִי מַצֹּה, וְהִנֵּעוֹתִי בְּכָל הַגּוֹיִם אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל** - כי הנה מצוה וגוזר ה', גלות על בית ישראל, **כַּאֲשֶׁר יִנּוּעַ בְּכַבְרָה** - וינועו בגלויות, כמו התבואה, שנעה בתוך הנפה, כשבוררים אותה מן העפר והליכלוך, **וְלֹא יִפּוֹל צִרּוֹר אַרְץ** - וכמו צרורות (גושי) האדמה הגדולים, שלא נופלים מן הנפה, כך הצדיקים לא יכלו בגלויות. **י. בַּחֲרֵב יָמוּתוּ, כָּל חֲטָאֵי עַמִּי** - בחרב האוייב ימותו, כל החוטאים שבעמי, **הָאֹמְרִים, לֹא תִגִּישׁ** - אלו האומרים, שהרעה לא תיגש ותגיע עלינו, **וְתִקְדִּים בְּעֵדֵינוּ הָרָעָה** - ולא תמהר ותבוא עלינו הרעה. **יא. בַּיּוֹם הַהוּא** - ביום הגאולה, **אָקִים אֶת סִכַּת דָּוִיד הַנִּפְלֶת** - אקים את מלכות בית דוד, שתגן על העם, כסוכה המגינה על יושביה, **וְגִדַּרְתִּי אֶת פְּרִצִּיהֶן** - אקים את הגדר הפרוצה והשבורה, להגן על ישראל, **וְהִרְסֵיתִי אֲקִים** - ואת ההריסות של מלכות בית דוד - אקים, **וּבְנִיתִיהָ פִּימִי עוֹלָם** - ואבנה אותה בבנין מתוקן, כמו שהיתה מימי עולם (פימי דוד). **יב. לִמְעַן יִירָשׁוּ אֶת שְׂאֲרֵית אֲדוֹם, וְכָל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר נִקְרָא שְׁמִי עֲלֵיהֶם** - והמלכות תתוקן, באופן כזה, שישראל שנקרא שמי עליהם, ירשו את אלו שנשארו מאדום ומכל הגויים, להיות להם לעבדים,

נָאֻם ה', עֲשֵׂה זֹאת - שיעשה זאת לישראל. **יג. הִנֵּה יָמִים בָּאִים נָאֻם ה', וְנָגַשׁ חוֹרֵשׁ בְּקֶצֶר** - מרוב שפֶּע התבואה שיהיה, יארך זמן הקציר, עד זמן החרישה, (כך שהקוצר יפגוש את החורש בעבודתו), **וְדֶרֶךְ עֲנָבִים בְּמִשַּׁךְ הַזֶּרַע** - ומרוב שפֶּע היבול, ימשך זמן דריכת הענבים, עד זמן משיכת והולכת הזרעים, לזריעה בשדות⁵, **וְהָטִיפוּ הָהָרִים עֲסִיס** - מרוב הטובה שתבוא על ישראל, כאילו יטף על ההרים יין, מהגפנים הנטועים שם, **וְכָל הַגְּבָעוֹת תִּתְמוּגְגָנָה** - וכל הגבעות, כאילו ימסו, מרוב החלב הנוטף מהבהמות הרועות עליהם. **יד. וְשִׁבְתִּי אֶת שְׁבוֹת עַמִּי יִשְׂרָאֵל** - אשיב לארץ, את ישראל שהיו שבויים בגלות, **וּבְנוּ עָרִים נְשֻׁמוֹת, וַיָּשְׁבוּ** - יבנו את הערים שהיו שוממות, וישבו בהם, **וְנָטְעוּ כִרְמִים, וְשָׁתוּ אֶת יַיָּנָם** - יטעו כרמים, וישתו מהם יין, **וַעֲשׂוּ גִנוֹת** - ויעשו גינות לזרוע בהם, **וְאָכְלוּ אֶת פְּרִיָּהֶם** - ויאכלו את פירותיהן. (ולא יהיה עוד יגיעם לריק, שיאכלוהו אויביהם) **טו. וְנִטְעַתִּים עַל אֲדָמָתָם** - אטע את ישראל, כאילן הנטוע שלא זז ממקומו, **וְלֹא יִנָּתְשׁוּ עוֹד מֵעַל אֲדָמָתָם אֲשֶׁר נָתַתִּי לָהֶם** - ולא יעזבו עוד מאדמתם לגלות, **אָמַר ה' אֱלֹהֶיךָ:**

⁵ כמו: "וְהָטִיפוּ הָהָרִים עֲסִיס לְכֶם דִּישׁ אֶת בְּצִיר וּבְצִיר יִשְׁיג אֶת זֶרַע..." ויקרא כ"ה.